

УДК 351.746.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.10>

ПРАВООХОРОННИЙ СТАТУС ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Полянська Є.А.,

аспірантка Сумського державного університету

ORCID: 0000-0002-6956-9743

e-mail: polyanskaelizabet@gmail.com

Полянська Є.А. Правоохоронний статус Державної митної служби України.

Статтю присвячено ґрунтовному дослідженню правового статусу Державної митної служби України та обґрунтовано необхідність надання їй статусу правоохоронного органу. Акцентовано увагу на тому, що з моменту проголошення незалежності України митний орган зазнавав численних реорганізацій. Проте, незважаючи на ці зміни, їхня частота не завжди корелювала з підвищенням ефективності його діяльності. Проаналізовано відсутність у Державної митної служби України правового статусу правоохоронного органу, що суттєво обмежує її можливості у сфері протидії правопорушенням митних правил, здійсненні оперативно-розшукової діяльності, а також знижує рівень міжнародної співпраці в боротьбі з транснаціональними злочинами, такими як контрабанда та інші правопорушення. Аргументовано, що надання митній службі статусу правоохоронного органу забезпечить низку позитивних змін, зокрема підвищення ефективності митного контролю, посилення економічної безпеки держави та посилення протидії нелегальним операціям. У цьому контексті підкреслено, що митна служба, виконуючи свої функції, без відповідного правового статусу не має можливості повноцінно взаємодіяти з іншими правоохоронними органами та ефективно боротися з фінансово-економічними загрозами, які посилюються в умовах глобалізації, що негативно впливає на її роль у системі державного контролю, оскільки митні органи фактично залишаються на другорядних позиціях у протидії міжнародним злочинним угрупованням.

У статті запропоновано внести зміни до чинного законодавства, зокрема до «Положення про Державну митну службу України», що дозволить чітко визначити її статус як правоохоронного органу. Такий крок сприятиме покращенню правового регулювання та підвищить ефективність діяльності митної служби в умовах сучасних викликів. Таким чином, автором зроблено висновок, що надання Державній митній службі України статусу правоохоронного органу є необхідним етапом у забезпеченні належного рівня економічної та фінансової безпеки країни, а також сприятиме посиленню міжнародної взаємодії у боротьбі з транснаціональною злочинністю.

Ключові слова: правоохоронний орган, державна митна служба, правовий статус.

Polianska Ye. Law enforcement status of the State Customs Service of Ukraine.

The article is devoted to a thorough study of the legal status of the State Customs Service of Ukraine and substantiates the need to grant it the status of a law enforcement agency. Attention is focused on the fact that since the declaration of independence of Ukraine, the customs body has undergone numerous reorganizations. However, despite these changes, their frequency did not always correlate with an increase in the efficiency of his activity. The State Customs Service of Ukraine lacks the legal status of a law enforcement agency, which significantly limits its capabilities in the field of combating customs violations, conducting operational investigative activities, and also reduces the level of international cooperation in the fight against transnational crimes, such as smuggling and other offenses. It is argued that giving the customs service the status of a law enforcement agency will ensure a number of positive changes, including increasing the effectiveness of customs control, strengthening the economic security of the state, and strengthening the fight against illegal operations. In this context, it is emphasized that the customs service, performing its functions, without the appropriate legal status, does not have the opportunity to fully interact with other law enforcement agencies and effectively fight the financial and economic threats that are increasing in the conditions of globalization, which negatively affects its role

in the state system control, since the customs authorities actually remain in secondary positions in the fight against international criminal groups.

The article proposes to make changes to the current legislation, in particular to the «Regulations on the State Customs Service of Ukraine», which will allow to clearly define its status as a law enforcement agency. Such a step will contribute to the improvement of legal regulation and increase the efficiency of the customs service in the conditions of modern challenges. Thus, the author concluded that granting the State Customs Service of Ukraine the status of a law enforcement agency is a necessary step in ensuring the appropriate level of economic and financial security of the country, and will also contribute to the strengthening of international cooperation in the fight against transnational crime.

Key words: law enforcement agency, state customs service, legal status.

Постановка проблеми. Визначення правового статусу Державної митної служби України є надзвичайно актуальною в сучасних умовах розвитку національної безпеки. Незважаючи на важливу роль митного органу у забезпеченні економічної безпеки держави, попередженні контрабанди та порушень митних правил, її правовий статус не надає достатніх повноважень для ефективного виконання цих завдань. Відсутність статусу правоохоронного органу обмежує можливості митної служби у здійсненні оперативно-розшукової діяльності, накладає обмеження на її співпрацю з іншими правоохоронними органами та міжнародними інституціями, а також стримує розвиток її аналітичного й оперативного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що на правоохоронний статус Державної митної служби України у своїх працях звертали увагу такі науковці як О.С. Бондаренко, К.О. Кривошеєв, Ю.В. Гаруст, В.І. Мельник, О.М. Резнік, В.Т. Комзюк, О.В. Ільченко, Д.В. Приймаченко, В. Ченцов та інші, однак сучасний стан правового статусу Державної митної служби України свідчить про те, що питання все ще залишається актуальним.

Метою дослідження є аналіз правових основ та обґрунтування необхідності надання Державній митній службі України правоохоронного статусу, а також вивчення впливу цього статусу на ефективність виконання митними органами їхніх завдань, зокрема в контексті боротьби з порушеннями митних правил.

Виклад основного матеріалу. З проголошенням незалежності Україна розпочала розбудову своєї власної митної системи. Першими кроками були як прийняття відповідних нормативних актів, так і реорганізація відповідних органів. 11 грудня 1991 року Указом Президента України «Про утворення Державного митного комітету України» було створено орган, що здійснював керівництво митної справою. А 29 листопада 1996 року на базі Державного митного комітету Указом Президента України було створено новий центральний орган виконавчої влади – Державну митну службу України. Новостворений орган функціонував до 2012 року, протягом якого відбулись кардинальні структурно-організаційні реформи, у тому числі щодо Державної митної служби України, яка була об'єднана з Державною податковою службою України в центральне відомство – Міністерство доходів і зборів України.

Проте у 2014 році зазначене відомство було ліквідовано, а натомість створено Державну фіскальну службу України, яка у свою чергу була поділена на Державну податкову і Державну митну службу України у 2018 році, та ліквідована повністю у 2022 році.

Отже, державний митний орган зазнавав частих реорганізаційних змін, після яких новостворені органи не були ефективними, тому це не завжди мало позитивні наслідки, а часто навіть і негативні, такі як зупинка розвитку митної справи, пасивна законодавча ініціатива, відсутність активного міжнародного співробітництва тощо, та відображалось на функціонуванні митної системи у цілому. Але виходячи з євроінтеграційного напрямку розвитку, організаційна форма – Державна митна служба України, на наш погляд, є найефективнішою.

Відповідно до Положення про Державну митну службу України, затвердженого Кабінетом Міністрів України від 6 березня 2019 року № 227, Державна митна служба України (Держмитслужба) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів [9].

На сьогодні, відповідно до Положення про Державну митну службу України, її основними завданнями є:

1) забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоеконо-

мічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі;

2) забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил;

3) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної митної політики на розгляд Міністра фінансів [9].

До системи митних органів поряд з Державною митною службою України належать регіональні митниці, митниці, митні пости, спеціалізовані митні установи та організації, навчальні заклади. У системі митних органів України діють митні лабораторії, кінологічні центри тощо [12].

В.Т. Комзюк обґрунтовано підкреслює, що активна взаємодія митних органів з іншими інституціями спрямована на забезпечення максимально ефективного виконання функцій цих органів, що дозволяє досягти високих результатів у найкоротші терміни та без зайвих витрат ресурсів. Він зазначає, що співпраця митних органів з іншими державними установами полягає у здійсненні спільної діяльності в рамках забезпечення дотримання митних правил, що передбачає об'єднання зусиль, засобів і методів для досягнення найкращих результатів. Така взаємодія має правову основу і спрямована на швидке, ефективне та економічне вирішення поточних завдань [4, с. 236].

На наш погляд, особливе місце у цій взаємодії посідають правоохоронні органи, що є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки. Митна безпека є невід'ємною частиною фінансово-економічної безпеки держави, бо через митні правопорушення державний бюджет зазнає великих втрат.

Та деякі з науковців, як наприклад О.С. Бондаренко, К.О. Кривошеєв, Ю.В. Гаруст, В.І. Мельник, відносять Державну митну службу України до правоохоронних органів, що є суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки України, хоча на законодавчому рівні вона не наділена статусом правоохоронного органу.

Ю.В. Гаруст та В.І. Мельник роблять висновок, що забезпечення економічної складової державної безпеки є фундаментальною передумовою для стабільного розвитку кожної країни та створення сприятливих умов для високого рівня соціально-економічного добробуту її громадян. Економічна безпека держави реалізується через виконання ключових функцій, які здійснюються відповідними державними органами. Серед цих функцій, особливу увагу слід приділити правоохоронним органам, діяльність яких спрямована на забезпечення фактичного втілення основних конституційних принципів, зокрема щодо забезпечення економічної безпеки. До основних функцій правоохоронних органів у цьому контексті належать: профілактика, захист, охорона, оперативно-розшукова діяльність, розслідування злочинів, розгляд справ про адміністративні правопорушення, виконавча, контрольна, аналітична, інформаційна, нормотворча, координаційна діяльність тощо [2, с. 295].

При цьому на думку О.М. Резніка під завданнями правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення фінансово-економічної безпеки держави слід розуміти короткострокові цілі, які визначаються ресурсними обмеженнями та орієнтовані на досягнення довгострокової мети – захисту фінансово-економічних інтересів держави від внутрішніх і зовнішніх протиправних посягань. Функції правоохоронних органів у контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки, які впливають з їхніх цілей і завдань, мають безперервний і постійний характер, не залежать від конкретних подій і охоплюють різноманітні напрями діяльності. Сюди належать оперативно-розшукова діяльність, проведення дізнання і слідства, профілактика правопорушень, а також взаємодія з державними та недержавними суб'єктами в контексті протидії фінансово-економічним злочинам [10, с. 147].

У свою чергу В.Т. Комзюк підкреслює, що митні органи виконують діяльність, яка охоплює управлінський, організаційний, виконавчий, контрольний, розпорядчий та правоохоронний аспекти. Проте ця універсальна, але одночасно специфічна діяльність здійснюється у чітко визначеній сфері – сфері митно-правового регулювання суспільних відносин [3, с. 26].

Нашу увагу привертає те, що Державна митна служба України не визначена як правоохоронний орган, хоча й виконує частково правоохоронні функції.

Науковці В.І. Курило та О.В. Ільченко зазначають, що Державна митна служба України, хоча і виконує часткові правоохоронні функції, не має чіткого визначення як правоохоронний орган. Вони аналізують поняття «правоохоронний орган» і приходять до висновку, що основною причи-

ною неоднозначного тлумачення цієї правової категорії є відсутність чіткого визначення у законодавстві України. Законодавець у своїх актах неоднозначно та непослідовно визначає, які органи можна вважати правоохоронними. Ця вакуумність у визначенні негативно впливає на компетенцію таких органів, а також на правовий і соціальний статус їх працівників [6, с. 89].

В. Ченцов наголошує, що правоохоронний характер діяльності митних органів визначається структурою митної справи та їхніми основними завданнями, які виконуються виключно на користь держави з метою зміцнення її економічного суверенітету та економічної безпеки [12].

Д.В. Приймаченко у своєму аналізі практичної діяльності митних органів акцентує увагу на зростаючій ролі цих органів як правоохоронних інституцій, що зумовлено необхідністю реалізації політики протидії порушенням митних правил. Він підкреслює, що завдання з попередження та протидії контрабанді, а також боротьби з порушеннями митного законодавства на всій митній території України, передбачені Митним кодексом України, набувають все більшого значення у сучасних умовах [8, с. 18].

5 квітня 2024 року на координаційній зустрічі щодо реформування української митниці та підтримки її в умовах військової агресії росії за участі керівництва Міністерства фінансів України і Державної митної служби України, представників Європейської комісії, Представництва Європейського Союзу, Посольства США в Україні, МВФ, а також міжнародних місій та проектів технічної допомоги Україні за підтримки Офісу реформ Мінфіну, Офісу реформ Держмитслужби та програми EU4PFM, в. о. Голови Державної митної служби України Сергій Звягінцев зауважив, що «бачення реформування Держмитслужби вже формується у певну програму, відповідно до якої одними з пріоритетів є підвищення безпекових функцій митниці та надання Держмитслужбі статусу правоохоронного органу. Адже після перемоги України ми обов'язково матимемо справу з посиленням контролю за переміщенням зброї через кордон України для забезпечення митної безпеки України і сусідніх країн» [7].

Звертаючись до офіційного сайту Верховної Ради України, термін правоохоронний орган визначається як:

- органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції; органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій.

- органи державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій.

- державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [11].

А.М. Куліш визначає правоохоронні органи як спеціально уповноважені державні структури, основним завданням яких є забезпечення дотримання та реалізації прав і свобод громадян, а також підтримання законності та правопорядку відповідно до визначених законом правил і процедур у межах їх компетенції [5, с. 93].

К.В. Антонов підкреслює, що в сучасному правовому полі правоохоронні функції митних органів України базуються на таких заходах, як безпосередній митний контроль, що включає огляд і переогляд, аналіз даних митної статистики та отримання орієнтувань від інших правоохоронних органів. Вони зазначають, що перекладення всієї відповідальності за боротьбу з контрабандою та сприяння розвитку внутрішнього ринку на митні органи, які не мають відповідного статусу та повноважень, є некоректним і необґрунтованим, що може негативно вплинути на ефективність їх діяльності [1].

Тому ми погоджуємося з позицією В.І. Курила та О.В. Ільченка, що функціональний критерій має бути основним при визначенні державного органу як правоохоронного [6, с. 91].

Висновки. Виходячи з вищезазначеного, можна говорити про необхідність надання статусу правоохоронного органу Державній митній службі України, що забезпечить їй можливість повноцінно виконувати покладені завдання та підвищить ефективність правового механізму притягнення до відповідальності за порушення митних правил, зокрема шляхом здійснення оперативно-розшукової діяльності, що є актуальним і для сучасного керівництва. Крім того, визначення Державної митної служби України як правоохоронного органу сприятиме більш ефективній між-

народній співпраці з метою протидії транснаціональним злочинам. Тому ми вважаємо за доцільне, внести зміни до «Положення про Державну митну службу України», затвердженого постановою Кабінетів Міністрів України від 6 березня 2019 року № 227, та пункт 1 викласти у такій редакції:

«1. Державна митна служба України (Держмитслужба) є центральним органом виконавчої влади з правоохоронними функціями, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів».

Такий крок дозволить підвищити ефективність виконання Державною митною службою України завдань, зокрема у сфері протидії правопорушенням, посилить співпрацю з правоохоронними органами інших країн та покращить механізми притягнення до відповідальності за порушення митних правил.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонов К.В. Збільшення правоохоронних повноважень митних органів у контексті розвитку митного та оперативного-розшукового законодавства. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/1691/%C0>.
2. Гаруст Ю.В., Мельник В.І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. 256 с.
3. Комзюк В.Т. Поняття та структура адміністративно-правового статусу митних органів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. № 95. С. 25–28.
4. Комзюк В.Т. Поняття та загальна характеристика взаємодії митних органів з податковими та прикордонними органами. *Форум права*. 2013. № 2. С. 235–240.
5. Куліш А.М. Щодо визначення поняття «правоохоронні органи». *Право і безпека*. 2005. № 4'5. С. 90–93.
6. Курило В.І., Ільченко О.В. Взаємодія органів внутрішніх справ та державної прикордонної служби України в умовах євроінтеграції: адміністративно-правові аспекти: монографія. Київ, 2015. 200 с.
7. Партнери з розвитку одногосно підтримали намір Держмитслужби отримати статус правоохоронного органу. Державна митна служба України: веб-сайт. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/partneri-z-rozvitku-odnogolosno-pidtrimali-namir-derzhmitsluzhbi-otrimati-status-pravookhoronnogo-organi-1124>.
8. Приймаченко Д.В. Щодо вад правової регламентації провадження у справах про порушення митних правил. *Публічне право*. 2011. № 1. С. 15–21.
9. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text>.
10. Резнік О.М. Реформування правоохоронних органів в аспекті забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 145–151.
11. Термін «правоохоронні органи». Верховна Рада України: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/22996>.
12. Ченцов В. Організаційно-правові механізми державного управління митною справою. 2010. URL: [http://www.dbuapa.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03\(6\)/10cvvums.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_03(6)/10cvvums.pdf).